

Dve pravljici iz Črneje

Zapisal Niko Persič

1.

Dan bôt so bê târje sinuvje, an so mjeli tri koñè. An zât te bòi stâri o uzèu nêa an o šòu. An zât o videu nu bâbu tu nu pôču ke na ni morlà veljesti òn. An zât na mu gâla ke ju òn ulječe. On o ni tjeu an zat o šòu. O šòu tu dan pais, an obrjèduu karabindirji. One so mu uzèli koñà an so a ložlè tò o paražòn. O paršòu te sekòndi, o zèu koñà an o šòu še te. O šòu po tètj pòti ku te drui; o videu še te tu bâbu, tu tètj pòci. An na mu gâla ke ju ulječe òn. An on o ni tjeu an o šòu, po tètj pòti ku te drui. An še tèa so ložli to u paražòn. An zât te tjarči o šòu an o videu še te tu bâbu, ka na mu gâla ke ju ulječe òn. An te o ju uljekuu òn. An zât na mu dàla dan tavajuč ke kâr a o zlargòu o videu pôyno za jèsti. An zât na mu dàla nu borsètu ke kâr o bùta to u mir če skakâti òn nòme sòute. An zât na mu dàla dan šivilòt ko kar o šivilà če usè jüdje skakâti. An zât o šòu še te. An še tèa so zapèrli an mu uzèli koñà. Alòre drui dâo o paršòu dòu te od miñèstre; zat te màli o zlargòu tavajuč an so počnèli jèst. An te drui o mporuu jeti nâzat zake niso tjeli jèsti miñèstre náa. An zat o šòu or an povjedou rèu ke nêčejo jèsti, ke majò dan tavajuč ke mà usaà za jèsti. An zât re o poslòu nêa po tèa ko pride or. An zât o šòu or an mu gâu kjo če za te tavajuč. On o gâu ke ma pokazâti náa hči na koljeno. An zât o šòu spèt u paražòn. Pòten drui dâo o šòu dòu spèt te od miñèstre. Te ko mjeu šivilòt o takòu šivilât an te od miñèstre o takòu skakat, an o ju usù razliu dòu mjes nòe. An zât o šòu or jokòč, òs opečen, or rèu. An zât o poslòu a puon (= po náa) a on o šòu or. An zât o mu gâu kjo če za te šivilòt. A on o gâu ke mà pokazâti te pàlac debèli to u nòe. An zât o šòu spèt to u paražòn. Pòten o paršòu dòu spèt te od miñèstre an zât o takòu bútat tu špòrtu tu mir, an so skakâli òn sòute. An zât so poslâli puon usaà za jèsti. A pòten o šòu or an o gâu rèu ke nêčejo jèsti. An zât re o je a poslòu dou puon an o gâu kjo če še za tu borsètu. An zât o gâu ko mà jeti spât z ná hčèrju nu njoč. An zât so bê in dòj spât ž nu, an zat s tin krâjan ke na bô obrâcena tèa na če uzèti. Alòre po nočè to a jèlo srâne an zât te ot tavajüca o šòu srât tu dan pèč; an zât o peršòu nâzat jedòč karamèle an o gâu ke snjedou náa drèk te ko srâu. An zât o šòu še te drui srât, an zât o snjedou óbe dùa kupa. Pòten to je smardjelo s tjn krâjan ko bìu te ko snjedou drèk. An zât drui dâo na bâ obrâtjena s tin ko jèdou karamèle an na uzèla tèa.

2.

Dàn bôt na bâ na màti an dan sin. An zât te sin o stòu simpri tje za óñan. Dàn dâo se impensòu ke mà jeti lédat princípèsu. An zât o ljožuu dan hljebac tu dan žakej an o šòu. Po cjesti o je obrjèduu kopârina Grilina an o mu gâu kân o rè. On o gâu ke rè lédat princípèsu; o gâu ke rè še on. An o a ljožuu tu žakej, ma o mu gâu za ne jèsti pincu ko mà tu u žakej.

An zat o je obrjeduŋ bótru Mišicu an na mu gála kãn o rè. An o ji gàu: »prinčipèsa«. An o ju ljožuŋ tu žakej še tu. An zât so mu rozeali pincu. On o ni čúu zàke o mjeŋ pòŋne úhe pèpula. An zât o je obrjeduŋ kopàrina Zmjardàrja an o a ljožu tu žakej. An zât o paršòŋ tu dan país. An o je obrjeduŋ duà rukèla an o stjoruŋ dan čarič. An o ŋpnèŋ Grilina an Zmjardàrja to u tamòn, an Mišicu ta sprèj. An zât o šòŋ or po pòti. A prinčipèsa na bà or na nin cúkacu ke na mjela fie paláč. An zât onè so hodili or; a on za ji storti smeàti o pràvuŋ: »gi, gi ŋòlt, ŋòlt!« An onà na se posmeàla. A or onà na mjela na čapitànih. An zât, zake na ne a uzòme, o je ljožuŋ tu u paražon ŋsè štiri. Pòten Gri ponočè o šòŋ na balkòn grilát. A prinčipèsa na gála: »Če ljepo čantà te Gri!« — Ma jà! — o gàu čapitani an o je zaspàu. Gri o šòŋ dòŋ u paražon spèt, an zât o šòŋ Zmjardàr or cárkat drek ŋòn z riti čapitànihu. Drùì dãn so mjeli ŋsù osrànu pastèŋ. An zât déjklice so opràle. An prinčipèsa na gála čapitànihu: »Ne stùì sràti tu pastèŋ. Če ne te ničìn.« Drùu ŋŋoč o šòŋ or Gri spè grilát. An o zaspàu, an zât o šòŋ or Zmjardàr spè cárkat drèk z riti ot čapitànih. Drùì dãn prinčipèsa na mu gála ke če stòre še nu ŋŋoč kompaño ke na ée a poslàti tà. Drùu ŋŋoč o šòŋ spè Gri grilát, an o je zaspàu. An zât o šòŋ Zmjardàr spè, ma čapitani o ljožuŋ dan tapòn ŋ rèt. Zmjardàr ni mjuoruŋ storti nèč. An zât o šòŋ doŋ an povjedou Mišici. An onà na šlà tu pévar an na se ljepo impeveràla an na šlà or, an na mu pasàla pot ŋŋos. An zât, kadà rešpiròŋ, o je kíhnoŋ, an mu šòŋ ŋòn tapòn. An zât o šòŋ or Zmjardàr: o ljepo spè pocárkoŋ. A drùì dãn prinčipèsa na a tjela več. An na je uzèla tèa ko ju je stjoruŋ smeàti.

Obe pravljici je povedal 12-leten deček.

Prevod v knjižno slovenščino

1.

Enkrat so bili trije mladeniči in so imeli tri konje. In potem je najstarejši vzel enega in šel. In potem je videl babo v vodnjaku, ki ni mogla priti ven. In potem mu je rekla, naj jo povleče ven. On ni hotel in potem je šel. Šel je v vas in srečal orožnike. Vzeli so mu konja in ga dali v ječo. Prišel je drugi, vzel konja in šel tudi on. Šel je po isti poti kot prvi. Tudi ta je videl babo v tistem vodnjaku. In ona mu je rekla, naj jo povleče ven. In on ni hotel in je šel po isti poti kot prejšnji. In tudi tega so dali v ječo. In potem je šel tretji in videl tudi on babo, ki mu je rekla, naj jo povleče ven. In ta jo je povlekel ven. In potem mu je dala prtiček: ko ga je razgrnil, je videl polno jedi. In potem mu je dala torbico: ko udari z njo ob zid, bo skakal ven sam denar. In potem mu je dala piščalko: ko zapiska, bodo vsi ljudje skakali. In potem je šel tudi ta. In tudi tega so zaprli in mu vzeli konja. Drugi dan je prišel dol (ječar, služabnik) z juho. Potem je najmlajši (brat) razgrnil prtiček in začeli so jesti. In oni je moral iti nazaj, ker niso hoteli jesti njegove juhe. In potem je šel gor in povedal kralju, da nočejo jesti, da imajo prtiček, ki

ima vsega zadosti. In potem je kralj poslal po tistega, naj pride gor. In potem je (mladenič) šel gor in (kralj) mu je rekel, kaj hoče za ta prtiček. On je rekel, da mora njegova hči pokazati koleno. In potem je šel spet v ječo. Potem drugi dan je šel spet dol tisti z juho. Ta, ki je imel piščalko, je začel piskati in tisti z juho je začel skakati in jo je vso razlil med noge. In potem je šel gor objokan, ves opečen, gor h kralju. In potem je (kralj) poslal ponj in (mladenič) je šel gor. In potem mu je (kralj) rekel, kaj hoče za to piščalko. In on je rekel, da mora (kraljična) pokazati debeli prst na nogi. In potem je šel spet v ječo. Potem je prišel dol spet ta z juho in potem je oni začel tolči s torbico ob zid in je skakal ven denar. In potem so poslali po vseh vrst jedi. In potem je šel (služabnik) gor in rekel kralju, da nočejo jesti. In potem ga je kralj poslal dol po (mladeniča) in je rekel, kaj hoče za to torbico. In potem je rekel, da mora iti spat z njegovo hčerjo eno noč. In potem sta spala z njo v dveh; in potem v tisti kraj, kamor bo obrnjena, tega bo ona vzela. Potem ga je ponoči pritisnilo na stran in ta s prtičem je šel srat v posodo (?). In potem je prišel nazaj, jedel je karamele in rekel, da je snedel svoje blato. In potem je šel tudi oni srat in potem je snedel oba kupa. Potem je smrdelo s tiste strani, kjer je bil oni, ki je jedel blato. In potem drugi dan je bila obrnjena k temu, ki je jedel karamele, in je vzela tega.

2.

Enkrat je bila mati in sin. In potem je sin stal zmerom za ognjem. Nekega dne se je spomnil, da mora iti obiskat princeso. In potem je dal hlebec v vrečo in je šel. Po cesti je srečal (našel) botra cvrčka in ta mu je rekel, kam gre. On mu je rekel, da gre obiskat princeso; (cvrček) je rekel, da gre tudi on. In ga je dal v vrečo, a mu je rekel, naj ne je pince, ki jo ima v vreči. In potem je srečal botro miško in ona mu je rekla, kam gre. In on ji je rekel: »K princesi.« In on je dal v vrečo še njo. In potem sta mu grizla pinco. On ni slišal, ker je imel polna ušesa pepela. In potem je srečal botra govnača in ga je dal v vrečo. In potem je prišel v neko vas. In je našel dva motka in naredil voziček. In je vpregel cvrčka in govnača za oje, miško pa spredaj. In potem je šel gor po poti. In princesa je bila gori na gričku, je imela svojo palačo. In potem so oni hodili gor; in da bi jo spravil v smeh, je govoril: »Gi, gi uolt, uolt!« In ona se je nasmehnila. A gori je ona imela nekega kapitana. In potem, da bi ne vzela (mladeniča, ki jo je pripravil v smeh), je (kapitan) dal v ječo vse štiri. Potem je cvrček ponoči šel na okno cvrčat. In princesa je rekla: »Kako lepo poje ta cvrček!« — Seveda! — je rekel kapitan in je zaspal. Cvrček je šel spet dol v ječo, in potem je šel govnač gor bezat blato iz riti kapitanu. Drugi dan so imeli posteljo vso pomazano. In potem so dekcle oprale. In princesa je rekla: »Ne maži se v posteljo! Če ne, te nočem.« Drugo noč je šel cvrček spet gor cvrčat. In (kapitan) je zaspal in potem je šel govnač spet bezat blato iz riti kapitanu. Drugi dan mu je princesa rekla, da ga bo poslala proč, če bo še eno noč naredil kaj takega. Drugo noč je šel spet cvrček cvrčat in (kapitan) je zaspal. In potem je šel govnač spet (gor), a kapitan (si) je dal zamašek v rit. Govnač

ni mogel storiti nič. In potem je šel dol in povedal miški. In ona je šla v poper in se lepo opoprjala in je šla gor in mu je šla mimo nosu. In potem, ko je vdihnil, je kihnil in mu je šel ven zamašek. In potem je šel gor govnač, je spet lepo pobezal. Drugi dan pa princesa ni hotela več (kapitana). In ona je vzela tega, ki jo je spravil v smeh.

Pripomba

Tukajšnji pravljici je Niko Persič zapisal pozimi 1945/46, ko je v Črneji nabiral jezikovno gradivo (gl. N. Persič, Črneja, RAZGLEDI V. Trst 1950, str. 89—92) za svojo doktorsko disertacijo »Il dialetto di Cergneu«. Pravljici — krajevno ime je pravzaprav »právic« — sta vzeti iz dodatka k disertaciji, ki je shranjena v Institutu za slovansko filologijo na univerzi v Padovi (prim. A. Cronia, Contributo alla dialettologia slovena, SR III, 1950, str. 321).

1. Za prvo črnejsko »právic« imamo med rokopisnim gradivom v arhivu Etnografskega muzeja v Ljubljani zanimivo inačico »Od frúške« iz slov. Istre (moj zapis iz Babičev pri Kopru, 1950; teren 4, zvezek 33, str. 62—65). Glede treh čudodelnih darov, ki jih dobi najmlajši brat, prim. Bolte-Polívka, Anmerkungen zu den KHM der Brüder Grimm, I, 360. Tukajšnji mladeničevi pogoji za odstop čudodelnih predmetov se drugod pojavljajo kot preizkušnja ali uganka, kakšno posebno znamenje ima kraljična na telesu; o tem obširneje V. Ja. Propp, (Istoričeskie korni volšebnoj skazki — meni dostopno samo v italijanskem prevodu): »Le radici storiche dei racconti di fate.« Einaudi, Torino 1949, str. 520.

2. Druga črnejska právic pa spada v krog inačic Grimmov »Die goldene Gans« (Bolte-Polívka II, št. 64, motiv C²). Naši morda najsorodnejša je italijanska zgodba iz 17. stoletja: »Lo scarafone, lo sorece e lo grillo« (Basile, Pentamerone III, nr. 5 — Bolte-Polívka IV, str. 224).

Obe pravljici sta zapisani zvesto po pripovedovanju. Druga je razmeroma boljša, medtem ko je v prvi nekaj nedoslednosti oz. nejasnih podrobnosti ali celo vrzeli. Snovno imata svojo vrednost, način izražanja pa je precej okoren. Pač ni rojen pravljničar vsak, kdor pripoveduje. Seveda priložnostnemu 12-letnemu (!) pripovedovalcu ne moremo zameriti. In zapisovalcu tudi ne, saj mu je bilo v prvi vrsti za to, da dobi jezikovno pristen tekst.

Za tukajšnjo objavo je izvorni Persičev zapis zaradi tiskarskih težkoč precej poenostavljen. Izpadla so znamenja za kvaliteto vokalov; ä, ë, ï, ö, ü podajamo z á, è, ì, ò, ù; nam. je in ùo bereš povsod je in uo; v infinitivih je e nadomeščen z i; g̃ = g̃. Na nekaterih redkih mestih slutim, da zapisovalec ni podal originalnega glasu (če, nečejo, hči = ée, nečejo, hčí), vendar nisem hotel posegati v rokopis. Samo za nedosledno rabo nj in ù sem povsod dal ú. Pri prevajanju v knjižno slovenščino sem v dvomih upošteval zapisovalčev italijanski prevod, razen v enem mestu: tu dan peč — su un sasso (kamen — péé — je v terskem dialektu ženskega spola).

Milko Matičetov

Résumé

DEUX CONTES POPULAIRES DE ČRNEJA

L'auteur publie deux contes populaires slovènes, provenant de Črneja — Cergneu, village situé dans la partie occidentale de la «Beneška Slovenija» (Slovénie Vénitienne), commune de Neme — Nimis, Province d'Udine, Italie.